

E. TUBINI
BARBARA VON TISENHUSEN

TÖÖPUNALIPU ORDENIGA
EESTI NSV RIIKLIK AKADEEMILINE
OOPERI- JA BALLETTITEATER

„ESTONIA“

BARBARA von TISENHUSEN

ooper 3 vaatuses, 9 pildis

Muusika — Eduard Tubin

Libreto — Jaan Kross

(Aino Kalda jutustuse ainetel)

Tallinn 1970

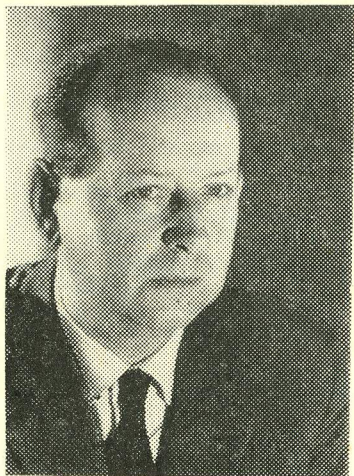
Dirigent — Eesti NSV rahvakunstnik KIRILL RAUDSEPP
 Lavastaja — Eesti NSV teen. kunstitegelane UDO VÄLJAOTS
 Kunstnik — Eesti NSV teen. kunstnik LEMBIT ROOSA
 Koormeister — Eesti NSV teen. kunstitegelane UNO JÄRVELA
 Kontsertmeistrid — Eesti NSV teen. kunstnik TEKLA KOHA
 REET LAUL
 Lavastaja assistent — ARNE MIKK
 Etenduse juht — AUGUST SEPP

OSADES:

Barbara von Tisenhusen — MAARJA HAAMER
 HAILI SAMMELSELG
 Tema vennad: Jürgen,
 Rannu lossihärra — ILLART ORAV
 Eesti NSV teeneline kunstnik
 GEORG TALES
 Reinhold — ENNO EESMAA
 Bartholomeus — UNO KREEN
 ERVIN KÄRVET
 Johann von Tödwen,
 Rõngu lossihärra — ARTUR LINNAMÄGI
 MATI PALM
 Tema naine Anna, Barbara sõtse — Eesti NSV teeneline kunstnik
 AINO KÜLVAND
 Eesti NSV teeneline kunstnik
 LIIDIA PANOVA
 Eesti NSV teeneline kunstnik
 URVE TAUTS
 Matthias Jeremias Friesner,
 Rannu kirikhärra — VOLDEMAR KUSLAP
 TEO MAISTE
 ILLART ORAV

Franz Bonnius,
 Rõngu lossi kirjutaja — KALJU KARASK
 Reinhold von Tisenhusen Kongutast — UNO KREEN
 MATI PALM
 Narr — TIIT TRALLA
 Eit — Eesti NSV teeneline kunstnik
 LINDA SELLISTEMÄGI
 LINDA TOOMSALU-
 KÖÖGARD
 Parkal — ANTS AASMA
 Triin — EVE NEEM
 LEELO SPIRKA
 Vana toomhärja — ARTUR LINNAMÄGI
 ERVIN KÄRVET
 Aadlik liivakellaga — ANTS AASMA
 AHTI MÄNNIK
 HENNO SEIN
 Skriba — PEETER JAKOBI
 VELLO VIISIMAA
 Kaks talumeest — MATI BACHMANN
 UNO HEINAPUU

Egbert von Yxkyll, Alleth von Risebitter, nende vanemad, pulma-
 rahvas Gildisaalis, linnarahvas, Tisenhusenid, külapiigad, heerold —
 RAT «Estonia» ooperi-, balleti- ja muusikalise komöödia artistid, koori-
 artistid.

EDUARD TUBIN

Eesti heliloojatest, kes elavad välismaal, on kodumaaga kõige tihedamad sidemed säilitanud Eduard Tubin. Tema helitöid on Eestis pidevalt ette kantud.

Eduard Tubin sündis 18. juunil 1905. a. Tartumaal. Muusikalise hariduse sai ta Tartu Kõrgemas Muusikakoolis, kus ta õppis kompositsiooni Heino Elleri juures. Teise maailmasõja eelsel perioodil juhatas E. Tubin «Vanemuise» teatri orkestrit ja Tartu Meestelaulu Seltsi koori. Praegu elab helilooja Rootsis ja töötab Drottningholmi teatri juures, kus ta valmistab ette lavastamiseks ajalooliste ooperite ja ballettide partituure.

Eduard Tubin on kahtlemata eesti suurim sümfonist ja seda mitte ainult sümfoonilise mõtlemise sügavuselt, vaid ka teoste arvult ja mahult. 8 sümfooniat, sümfoniett, süit eesti rahvaviisidele, 2 viiulikontserti, kontrabassi kontsert, kontsert kammerorkestrile, klaverikontsertiino jt. räägivad E. Tubina sümfoonilise loomingu laiaast haardest. Kui me siia lisame veel kammerteosed, nagu klaverikvartett, sonaadid viiulile, aldile, klaverile, altsaksofonile, soololaulud, muusikalised lavateosed ballett «Kraft», ooper «Barbara von Tisenhusen» ja koorilaulud, saame ettekujutuse E. Tubina helilooja palge mitmekülgisusest ja ulatusest.

E. Tubina isikupärane helikeel, milles on ühendatud rahvuslik põhitoon kaasaegse ütlemissüüga, on oma rütmilise rikkusega ning motoorse liikumise rohke kasutamisega andnud eeskujuga meie noortele heliloojatele. E. Tubin armastab variatsioonilist arendamisprintsiipi. Ooperi «Barbara von Tisenhusen» muusika tugineb ühele põhiteemale, üheksast noodist koosnevale passacaglia variatsioonilisele töötlusele. Helilooja märkis ühes intervjuus, et ta püüdis selliselt edasi anda Aino Kalda novelli sündmustiku pidevat arengut, mille kulgu viib järjekindlalt pulmadest jääauguni.

Artur Vahter

OOPERI SISU

I vaatus.

1. pilt — Suure Gildi saal Tallinnas 1551. aasta sügisel. Egbert von Yxkylli ja Alleth von Risebitteri pulmad. Pulmaliste hulgas äratav oma ilu ja kallite ehetega tähelepanu Rannu lossihärrade von Tisenhusenite nooruke õde Barbara. Barbara kasvas orvuna üles ja tema eest hoolitseb emalikult Anna, Rõngu lossihärra Johann von Tödweni naine.

Traditsiooniline tõrvikutefants viib pulmarahva tänavale, kuhu on hulgaliselt kogunenud uudishimulikke pealtvaatajaid. Barbara kallid rüü äratav lihtrahva hulgas ainult viha ja põlastust. Sõnad «Selle rüü hinna eest katta võiks tuhandet vaest!» tabavad valusalt Barbara hinge, ta rebib ehte kaelast ning lahkub pulmast.

Vennad on nõutud, kuid nende käitumisest võib oletada, et nad on harjunud Barbara isemeelsete väljaastumistega.

2. pilt — Nurgake Rõngu lossi suvisest aiast. Siia toob külatüdruk Triin oma venna — Barbara õpetab poisile kirjatarkust.

Barbara äkiline meelemuutus hämmastab Tödweneid: tütarlaps käib lihtsalt riides, viibib sageli taluinimeste hulgas, õpib maarahva laule.

Saabuvad vennad külalistega, nende järel Rõngu lossi uus kirjutaja Franz Bonnius. Vastavalt Liivimaa aadli tavadele suudeldakse teineteist tervitustseremoonial. Tervitustseremooniast jääb ainult Bonnius kui mitteaadlik kõrvale.

Noor kirjutaja, ta sundimatu ning otsekohene käitumine köidab Barbarat. Noorte vahel puhkeb vestlus ning varsti mõistavad mõlemad — nad vajavad teineteist.

3. pilt — Suveõhtul Rõngu lossi lähedal metsas. Friesnerile, Tödwenile ja Annale meeldib uus kirjutaja; siiski nähakse temas ohtlikke «lõõmamehe» jooni.

Saabub õnnelik ja armunud Barbara, kes kohtub metsas Bonniusega. Barbara töötab: mitte keegi ega miski ei suuda neid lahutada.

Kohtumist näinud Friesner tunneb muret ja rahutust.

II vaatus.

4. pilt — Rannu lossi õuerõdu. Lossihärra Jürgen von Tisenhusen on kutsunud külalised koerte ja karu võitlust vaatama. See jõhker vaatepilt on Barbarale vastik, ta lahkub rõdult. See lahkumine ei jää vendadele märkamatuks. «Ma vihkan teie veriseid mängu ja armastan Bonniust», heidab Barbara vendadele näkku. Ta teatab, et Bonniusest saab tema mees.

Jürgen tuletab Barbarale meelde: kas tead, mis on Pärnu leping? — Selle ähvardusega vennad lahkuvad.

5. pilt — Rannu kirik. Friesner selgitab Barbarale Pärnu lepingu sätteid: «...kui suurtsugu neitsi võtab endale meheks alatü, siis tema ja kõik, kes teda aitavad, peavad hukka mõistetud saama ja surema.»

Barbara leiab, et see seadus on alatute tehtud. Ta palub Friesneri õnnitust ja seda, et too teda hukka ei mõistaks.

6. pilt — Rannu lossi rüütliisaal. Vennad Tisenhusenid lasevad Skribal kirjutada ordufoogtile kirja põgenenud Barbara ja Bonniuse kinnipidamise kohta. Asjatult paluvad Anna ja Friesner Barbarale halastada: vennad suunduvad põgenikke taga ajama.

III vaatus.

7. pilt — Barbara ja Bonnius on põgenenud. Juba kolmas hobune on surnuks aetud. Bonnius läheb uut hobust otsima: järgmiseks õhtuks loodavad nad pääseda Leedu piirijaama.

Saabuvad jälitajad. Barbara otsustab armastatu päästa. Ta teatab, et Bonnius ei hakka võitlema tosina vastu ning kiirustab, et enne Bonniuse tulekut lahkuda.

8. pilt — Rannu lossi rüütliisaali on tulnud kõik Tisenhusenid, et Barabra üle kohut mõista. Kutsutud on ka Friesner kui Barbara ristija ja pihisa.

Barbara teatab otsustavalt, et Bonnius on tema mees; kui vennad ähvardavad ta kaasavarast ilma jätta, loobus ta sellest südamevaluta. Ta teab samuti, et keegi ei suuda teda kaitsta ning läheb nüüd julgelt oma saatusele vastu.

Vennad paluvad kohut Barbara nende kätte karistamiseks anda. Ainult Tödwen ja Friesner on kohtuotsuse vastu.

9. pilt — hämar jääväli. Siin toimub kohtuotsuse täideviimine.

Barbara loobub patukahetsusest: ta ei leia, et oleks pattu teinud, armastus Bonniuse vastu oli õnn. Talumehed keelduvad Barbarat jääauku lükkamast, seda teevad vennad...

«Issand Jumal, kui sa oled armastus, miks oled sa meid maha jät nud?» oigab Friesner.

1571. «...Pärast seda tungis Carl Hindrichsen, üsna noor mees ja rüütli poeg Kankasest Soomes, 300 rootsi mehega Järvamaale Põltsamaa vaenlasi pikemalt taga ajama, ruttas võsast ja rägast läbi ja langes ootamatult Jürgen Tisenhuseni lipkonnale, kelle seas peaaegu kõik junkrud Liivimaalt olid, Ubagalu külas peale. Seal lõi ta nad kõik maha, tappis ja põletas neid taluonnides ja sai rikkaliku saagi. Nii tasuti Jürgen Tisenhusenile kätte, mida ta oma mõisameestega oma kodumaale kurja oli teinud. Ka selle eest tuli tal nüüd karistust kanda, et ta omaenese lihase õe kõige vennaliku armastuse ja tunde vastaselt oli lasknud kotis ära uputada, sellepärast, et see üht kirjutajat armastama oli hakanud, temaga eksinud oli ja teda oma meheks oli tahtnud...»

Balthasar Russow, «Liivimaa kroonika».

Kõigis inimestes on potentsiaalsed draamad. Sest kõik inimesed seisavad vasturääkivate normisüsteemide vahel. Seal, kus iseloomud ja olukorrad vastastikku võimenduvad, muutub potentsiaalsus tegelikeks draamadeks, elus ja laval.

Seal, kus perekondlike etc. «pisi-olukordade» taustal lülituvad tegevusse terved sotsiaalsed süsteemid oma maailmanägemisnormistike vaenu-

dega, kasvavad kammerdraamad üle tragöödiateks antiiksetes mõõtmetes, elus ja laval.

Bonnius, oma sajandi väike inimene, kellele renessansliku vaimsuse kauge kuma on andnud aimu ta inimlikust väärikusest,

Barbara, jumalast loodud terviklik natuur, kes oma terviklusjanus evangeelsest moraali tõsisemalt võtab kui tavaks on, ja kes siis, kui armastus tuleb, tõuseb üles sklerootilise Orduriigi kastitavade vastu,

Barbara vendade kolmik, kes kaitseb neid tavasid kõike maha tallates, hoolimatult nagu perekonna vapihärg (kuigi neil silmad sealjuures märjad on),

ja pastor Friesner, kes juba elukutse poolest seisab armastuse töö ja võimuhuvide töö kahe tooli vahel — kõik nad tegutsevad peaaegu saatusetragöödiailiku paratamatusega Barbara ümber hargnevas draamas.

Muide, draama ise kõifis mitte ainult 20-nda sajandi romantilisemaid vaime (Pantenius, Under, Kallas). Nähtavasti hõivas see, rohkem kui nappidest kroonikamärkmetest nähtub, ka vahetu kaasaja tähelepanu: mõnedki korrespondentsid osutavad seda. Ja küllap oleks Barbara draama erutanud oma ajastut veelgi sügavamalt (feodaalse maailma kõrval oli kodanlik maailm siin selleks juba küllaldaselt olemas) — kui kõik poleks jäänud mõne aasta pärast puhkenud Vene-Liivi sõja hoopis suurema draama päratusse varju.

Ja küllap suudab Barbara draama erutada ka tänapäeval — aina resoneerudes August Sanga igivärskete ridadega

Leidsin hangelt surnukeha —
fillukese lõõritaja.
Narrikene, kas sul oli
siis nii vara tulla vaja?

Aga nii nad on — need linnud!
Armastatud metsatukka
rutem näha igatsevad
ja neid hulgana saab hukka.

Ja nad kõigest hoolimata
siiski tulevad...

Jaan Kross

Lavastusala juhataja	— ÜLO MATESEN
Dekoratsiooniala juhataja	— FELIX THALING
Kostüümiala juhataja	— LEIDA SÄREV
Jumestus ja parukad	— SERAFIMA GROMOVA
Valgustusala juhataja	— EŦALD RADIK
Kunstnik-butafor	— VÄINO VAHTRIK
Lavameister	— HEINRICH TOOTS

Hind 20 kop.

Trk. «Signaal», Tallinn 2077 6000 9-70